గోదారి

సర్వీసులో చేరింది మొదలు రిటయిరయ్యే దాకా ఒక ఉద్యోగి స్థానచలనమన్న మాట లేకుండా ఒకే వూళ్ళో వుండిపోయాడంటే ఆ మాట వినడానికి కాస్తా విడ్డూరంగా వుంటుంది. అయినా ఈ మాట అక్షరాలా నిజం. ఆ వూరి పేరు మల్లెలమడుగు. ఆ ఉద్యోగి పేరు మణవాళయ్య.

మల్లెలమడుగు కోసం దేశపటంలో వెదికి లాభముండదు. జిల్లాపటంలోనైనా ఆ వూరు కానరావడం సందేహమే! పాదలేపనం ప్రవరాఖ్యుణ్ణి తీసుకెళ్ళి 'మిన్నులుపడ్డ చోట' పారవేసిందంటారు గదా! ఉద్యోగం మణవాళయ్యను తీసుకెళ్ళి మల్లెలమడుగులో పారవేసింది. ఒకటే తేడా. ప్రవరుడు అగ్నిదేవుడి పుణ్యమా అని స్వస్థలానికి తిరిగి రాగలిగాడు. మణవాళయ్య తేనెలోపడ్డ ఈగలా మల్లెల మడుగులోనే వుండిపోయాడు.

తిరుపతి నుంచి మదనపల్లి వెళ్ళే తారు రోడ్డు పైన (బాకరాపేట కనుమదాటిన తర్వాత) ఇరవై అయిదో మైలురాయి దాపున ఊడల మర్రి దగ్గర బస్సుదిగి ఈశాన్యంగా నాలుగు మైళ్ళదూరంగా మట్టిబాట వెంట నడిస్తే మల్లెలమడుగు కనిపిస్తుంది. చుట్టూరా కొండలు. మధ్యలో ఊరు. తీరా ఊరిలో అడుగుపెట్టేదాకా అక్కడొక వూరుందని తెలియదు. అంగ వంగ కళింగ అంటూ లెక్కకెక్కిన దేశాలు యాభై ఆరని గదా అనుకోడం! మల్లెలమడుగును గురించి తెలిసినవాళ్ళు దాన్ని యాభై ఏడో దేశమంటారు....

మణవాళయ్య ఒంటిగాడుగా మల్లెలమడుగు వెళ్ళిన తర్వాత బ్రిటిషువాళ్ళు భారతదేశం నుంచి వెళ్ళిపోయారు. దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినట్టు చెప్పుకున్నారు. జవహర్లాలు నెహ్రూగారు ప్రధానమంత్రి అయ్యారు. ఎన్నికలు జరిగాయి. ప్రణాళికలు అమల్లోకి వచ్చాయి. ప్రభుత్వాలు మారాయి. అయితే దేశంలో ఎన్నెన్ని మార్పులు జరుగుతున్నా మణవాళయ్య మాత్రం నాటికీ నేటికీ ఒక్కలాగే వుండిపోయాడు. అదే నాలుగుమూళ్ళ పంచ. అదే అరచేతుల చొక్కా. అవే చెప్పులు లేని పాదాలు. కాదంటే అప్పుడు దుక్కలా వుండేవాడు. ఇప్పుడు బాగా బక్కచిక్కిపోయాడు. తల గూడా బట్ట కట్టింది. కళ్ళకు చత్వార మొచ్చింది. అద్దాలు వేసుకుంటేగానీ అక్షరాలు కనిపించవు.

మణవాళయ్య దుక్కలా వుండడానికిన్నీ, బక్కచిక్కి పోవటానికిన్నీ మధ్య ముప్పై అయిదేళ్ళు గడచిపోయాయి.

మల్లెలమడుగనే వూరికి నలభై మైళ్ళ దూరంలో పెంటపాడన్న యింకొక వూరుంది. ఆ వూరిలోని ఒక కుటుంబంలో అయిదుగురన్నదమ్ముల నడుమ మూడోవాడుగా పుట్టాడు మణవాళయ్య. తండ్రిపేరు రంగరామానుజయ్య. ఆయన వృత్తి పౌరోహిత్యం. అందుకు కావలసిన మంత్రాలు గనుక నేర్చుకుంటే తన కొడుకులయిదుగురూ దేశంపైనబడి కులవృత్తి ద్వారా పొట్టబోసుకోగలరన్నది రామానుజయ్య నమ్మకం. మణవాళయ్య తండ్రి యిష్టానికి వ్యతిరేకంగా నాలుగుమైళ్ళ దూరంలో వున్న ఓ చిన్న బస్తీకి వెళ్ళి, ఉచితంగా చదువుకునే వెసులుబాటుండడంతో అక్కడొక హయ్యర్ ఎలిమెంటరీ స్కూల్లో ఎనిమిదో తరగతి దాకా చదువుకున్నాడు. ఆ తర్వాత తిరుపతిలో వారాలు చేసుకుంటూ టీచర్స్

ట్రెయినింగ్ ముగించాడు. మల్లెలమడుగులో పంచాయతీ బోర్డు స్కూలు మూతబడి వుందని తెలిసి, తండ్రితో చెప్పకుండానే ఆ వూరు వెళ్ళి ప్రెసిడెంటుగారిని దర్శించాడు.

"మా వూళ్ళో పట్టుమని నాలుగు నెలలున్న అయ్యవారెవరయ్యా పంతులూ! నువ్వు మాత్రమేముంటావులే! ఇంతకుముందున్న అయ్యవారెళ్ళిపోయి ఆరునెల్లయింది. అయితే ఏమయింది? ఏమీ కాలేదు. పొద్దు పుట్టడం లేదా! పంటలు కావడం లేదా, నిద్ర పట్టడం లేదా, ఏం తక్కువైందని? అయినా ఎద్దులు కొట్టి, ముద్దలు తినే నాయాండ్లకు చదువులెందుకయ్యా పంతులూ! నువ్వెళ్ళిపో" అన్నాడు ప్రెసిడెంటు పెద్దవీరప్ప.

"అయ్యో, నేనలాంటివాణ్ణి కానండీ! నేను దేనికాడ పడుండమంటే దానికాడే పడుండేవాణ్ణి. పోను పోను నా సంగతి మీకే తెలుస్తుంది" అన్నాడు మణవాళయ్య.

ఇదేమిటో తెలుసుకోవలసిందే నన్నట్టుగా తల పంకిస్తూ "సర్లే నీకంతగా యిష్టంగా వుంటే నాదేం పోయింది! ఉండిపో. రేపుదయాన్నే బడి తెరువు" అన్నాడు పెద్దవీరప్ప.

మొదటి నెలజీతం పజ్జెనిమిది రూపాయల్లో ఎనిమిది రూపాయలు తన ఖర్చు కుంచుకుని, మిగిలిన పదిరూపాయలూ యింటికి మనియార్డరు చేశాడు మణవాళయ్య.

ఫారంపైన సంతకం చేసి డబ్బు చేతికి తీసుకుంటూ రంగరామానుజయ్య మేరు పర్వతంపైన కూచున్నట్టుగా మురిసిపోయాడు.

ఆడా మగా పిల్లా జల్లా అంతా కలిసి పదిహేను మందికి తక్కువ గాకుండా వున్న కుటుంబం రంగరామానుజయ్యది. ఆ కుటుంబానికి పది రూపాయలవల్ల పెద్దగా ఒరిగేదేమీలేదు. కానీ రాబడి అన్న తర్వాత ఎంత కొంచెమైనా రాబడే గదా! పది రూపాయలతో ఒక జత పంచలు కొనుక్కోవచ్చు. ఓ చీర కొనుక్కోవచ్చు. ఓ మూట వడ్లు కొనుక్కోవచ్చు. మణవాళయ్య గూడా పదేళ్ళ పొడుగునా ప్రతినెలా పదో పదిహేనో పంపుతూనే వచ్చాడు. కలకాలం అలాగే పంపించగలిగేవాడు కూడా! కానీ తానింక కొద్ది రోజులలో పరలోకానికి టికెట్టు కొనుక్కోబోతున్నాడనగా రంగరామానుజయ్య ఒక పొరబాటు పనిచేశాడు. అదే - మణవాళయ్యకు పెళ్ళిచెయ్యడం.

ఒక సులోచన కన్ను గీటింది. ఒక బింబాధరి మజ్జిగ చెంబు చేతికిస్తూ గిల్లిపెట్టింది. ఒక అలివేణి చీకటిపడ్డాక జామతోటలోకి రమ్మని చెవిలో వూదింది. ఏ సరాగాన్నయినా పట్టించుకొన్నవాడేనా మణవాళయ్య! తాను చేసిన తప్పేమిటో తెలియకపోయినా అతడు తండ్రి విధించిన శిక్షను కిమ్మనకుండా భరించాడు.

తత్ఫలితంగా మంగతాయారు కాపురానికొచ్చింది.

భార్య కాపురానికి వచ్చిన కొత్తలో మణవాళయ్య తన ప్రయోజకత్వాన్ని గురించి, పరిమితుల్ని గురించి ఆమెకు నికరమైన పరిజ్ఞానం కలిగించాడు. తాను చేస్తున్నది హయ్యర్‌గ్రేడ్ మాష్టారు గిరీ. తన సంపాదన చాలా తక్కువ. తమ చుట్టూరా జరుగుబాటున్న మారాజులెందరో వున్నారు. వాళ్ళుకట్టే బట్టకట్టి, వాళ్ళు తినే తిండి తిని, వాళ్ళతో తులతూగడం తమవల్ల నయ్యేపనిగాదు. తనతోక బెత్తెడేనని గ్రహించడం గొర్రెకు చాలా మంచిది. నక్క పులిలా వుండడం కోసం వాతలు వేసుకోడం శుద్ధదండగ...

పెద్ద పెద్ద ఆశలు పెట్టుకోకుండా, లేనిపోని హంగులకోసం ప్రాకులాడకుండా తన అభిమతానికి అనుగుణ్యంగా నడచుకునే భార్య దొరకడం మణవాళయ్య అదృష్టమేనని చెప్పొచ్చు. కానీ వుండి వుండీ రెండు మూడేళ్ల తర్వాత ఒకనాడామె 'నెల తప్పినట్టుందండీ' అంటూ ఒక కొత్త వర్తమానాన్ని భర్త చెవిలో వేసింది. మణవాళయ్య కొంచెం తబ్బిబ్బు

పడిపోయినా తమాయించుకుని 'అలాగా! బిడ్డ వుండడం గూడా మంచిదేలే తాయారూ! సంతానంలేని ఆడమనిషిని గొడ్రాలు అంటారు.' అంటూ భార్యకు కాస్త సంతృప్తి కలిగించడానికి ప్రయత్నించాడు.

అయితే రెండు మూడేళ్ళ కొకసారి మళ్ళీ తాయారు యిదే మాటసెలవిస్తూ రావచ్చునని మాత్రం మణవాళయ్య అప్పట్లో అనుకోలేదు. భగవంతుడనే సర్వజ్ఞుడు గొప్ప బుద్ధిమంతుడని గదా లోకమంతా అనుకోవడం! మరైతే స్తోమతకు తగినంత సంతానాన్ని మాత్రమే ప్రసాదించవలసిన బాధ్యతాయన పైన లేదా? తలవ్రాతలు రాసేపనిలో ఒక్కొక్కప్పుడు ఆదమరుపుగా వుండిపోయి కొన్ని కొన్ని పొరబాట్లు చేసేస్తుంటాడేమో! లేకపోతే తన కయిదుగురు బిడ్డలా?

బిడ్డల 'క్వాంటిటీ' లోనే గాక, 'క్వాలిటీ'లో గూడా తన కన్యాయమే జరిగినందుకు మణవాళయ్య ఎంతగానో నొచ్చుకునేవాడు. వరుసగా నలుగు రాడబిడ్డలు. చిట్టచివర వుడుబోతుకాయలా ఒక మగపిల్లాడు. తన సంపాదనతో తానీ కుటుంబాన్ని పోషించుకురావడంతో సరిపోదు. ఆడపిల్లలకు పెళ్ళిళ్ళు కూడా చేయాలి. అబ్బే 'కూడా' ఎందుకు? ఆడపిల్లలకు చేయవలసిందల్లా పెళ్ళిళ్ళే!

సహించక తప్పని కష్టపరిస్థితులు, పరిష్కరించడానికి వీలుకాని క్లిష్ట పరిస్థితులు ఎదురైనప్పుడు మానవుడు 'ఇతఃపరం బెరుగ' నంటూ ఏదైనా ఒక శక్తిని నమ్ముకోడం మామూలే! మణవాళయ్య మల్లెలమడుగును నమ్ముకున్నాడు. నీళ్ళుపోసిన చెట్టే నీడ నివ్వాలి. పచ్చిక మేసిన గొడ్డే పాలివ్వాలి. మల్లెలమడుగే తనకొక దారి చూపించాలి...

ఒకటా, రెండా, ముప్పై అయిదేళ్ళ సేవకదా! ఆ మాత్రం నెనరుంచకపోతారా?

మణవాళయ్య ఉద్యోగంలో చేరేనాటికి బడి పంచాయితీ బోర్డువారి యాజమాన్యంలో వుండేదా, ఆ తరువాత కొంతకాలానికే తాలూకాబోర్డు నిరవాకం క్రిందికి మారింది. కాలక్రమాన జిల్లాబోర్డుకు, జిల్లా పరిషత్తుకు బదిలీ అయింది. ఆపైన పంచాయితీ సమితి ఏలుబడి క్రిందికి వచ్చింది. రాజులెందరు మారినా కిరీటం మారనట్టు, ఇంద్రులెందరు మారినా శచీదేవి మారనట్టు మణవాళయ్య మాత్రం మల్లెలమడుగులోనే వుండిపోయాడు.

అందుకు కారణాలు రెండు:

ఉపాధ్యాయ మాత్రుడెవడూ మల్లెలమడుగుకు రావడానికి ప్రయత్నించక పోవడం ఒకటి. ఇంతకంటే ప్రబలమైన కారణం రెండోది.

తాను చేస్తున్నది మాష్టారు ఉద్యోగం ఒక్కటేనని, తన విధుల్ని ఆ మేరకు మట్టగించుకోవడం అవసరమనీ మణవాళయ్య కలలోనైనా అనుకున్న వాడుకాదు. ఏ పదికో, పదకొండుకో వచ్చి పడుకుంటే తెల్లవారు జామున నిద్ర లేచేవరకు మాత్రం అతడు ఇంటి మనిషి, మిగిలిన సమయాల్లో ఊరి మనిషి. పనియొక్క ఉచ్ఛనీచాలు పాటించకుండా, పురమాయించినవారి తాహత్తును గురించి విచారించకుండా సర్వజనులకూ, సర్వవేళల్లోనూ అతడు 'సమయసంజీవి'లా ఉపకరించేవాడు.

'ఏమయ్యా పంతులూ! ప్రామిసరీ...' అనే సరికి 'అలాగేనండీ! సరేనండీ! ఇదిగో, వస్తున్నానండీ' అంటూ యింటికివెళ్ళి అట్టా, కలమూ చేతికి తీసుకొని చక్కా ఎవరైతే తనను పిలిచారో వాళ్ళయింటి అరుగుపైకే వచ్చేస్తాడు మణవాళయ్య. అప్పుతీసుకునే చదువురాని ఏబ్రాసివాడికి బొటన వ్రేలి గుర్తు వేయడమెలాగో బోధిస్తాడు. అతగాడు కాస్తా బింకానికి పోయి 'నాకు చదువొచ్చు నండీ' అంటే, ముందుగా వేరే కాగితంపైన

అతడిచేత సంతకం పెట్టించుకుని, తర్వాత బాండు బిళ్ళపైన చేవ్రాలు చేయనిస్తాడు. ఇంత బాధ్యతాయుతంగా ఋణపత్ర రచనా కార్యక్రమాన్ని నిర్వర్తించిన తర్వాత 'పదిలంగా వుంచండి బాబూ!' అంటూ అప్పిచ్చిన ఖామందును హెచ్చరిస్తూ సెలవు పుచ్చుకుంటాడు.

డబ్బు సంపాదించి, వడ్డీ గుంజుకోవాలన్న ఆసక్తితో అప్పులిస్తున్నంత మాత్రాన ఋణదాతకైనా పెద్దగా అక్షర పరిజ్ఞానం వుంటుందనుకోడానికి వీల్లేదు గదా! అందుకని మణవాళయ్య విధిగా నెలకొక పర్యాయమైనా అతడి యింటికి వెళ్ళి ఏయే బాండుకు ఎంతెంత వడ్డీ అయిందో, ఏయే ప్రోనోటుకు ఎన్నాళ్ళు వాయిదా వుందో వివరిస్తాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు యెకాయెకిని అప్పు తీసుకున్న వాడి యింటికెళ్ళి 'ఏమయ్యో! ఇప్పుడే నీ బాండు చూచొస్తున్నాను. దానికి రెండు నెలలకన్నా వాయిదాలేదు. వెంటనే చెల్లు రాయించడమో, బేబాకీ చెయ్యడమో మంచిది. అలాకాకుండా అవతల ఆ మారాజు కోర్టు కెక్కేదాకా వూరుకున్నావో నీ కొంప గుల్లకావడం ఖాయం' అంటూ హెచ్చరించి వస్తాడు.

'మా అల్లుడికొక ఉత్తరం రాయాలి గదయ్యా!' అంటూ ఒక గ్రామ ప్రముఖుడు తన అభీష్టాన్ని బయటపెడితే, మణవాళయ్య అందుకు కావలసిన డబ్బిప్పించుకొని పోస్టాఫీసుకు వెళ్ళి కార్డో, కవరో పట్టుకొస్తాడు. ఈయన తిరిగి వెళ్ళిన సమయానికి జాబు వ్రాయించదలచుకున్న పెద్ద మనిషి పడుకున్నాడని తెలిస్తే ఆయన నిద్రలేచేదాకా వేచివుంటాడు. పూర్వాపరాల క్రమాన్ని తల్లక్రిందులు చేసి ఆయన చెప్పిన వర్తమానాన్నంతా శ్రద్ధగా విని, ఆ వివరాలన్నీ తన మనస్సులో తానే 'ఎడిట్' చేసుకుని, ఆ వుత్తరం రాసి పోస్టుచేసేసరికి గంట రెండు కావస్తుంది. 'మధ్యాన్నం భోజనానికైనా రాకుండా ఏమైపోయార'ని సాయంకాలం తాయారడిగితే మణవాళయ్య ఆమె అమాయకత్వానికి జాలిపడిపోతూ 'అదేమిటి తాయారు! గవరయ్యగారి అల్లుడికి జాబు రాస్తున్నాను గదా!' అంటూ బిక్కమొగం పెడతాడు.

నవమాసాలు నిండిన అయినింటి కోడల్ని ఆసుపత్రిలో చేర్చాలన్నా, మూడుకాళ్ళ ముసలాయన కంటి ఆపరేషన్ చేయించుకోవాలన్నా, అబ్బాయిని హైస్కూల్లో 'అడ్మిట్' చేయాలన్నా అందుకోసం బడికి సెలవు పెట్టి మణవాళయ్య పట్టణానికి బయల్దేరడం తప్పనిసరి!

మల్లెలమడుగుకు ఆరుమైళ్ళ దూరంలో ట్రంకురోడ్డు కవతల పుల్లంపేట అనే వూరుంది. పుల్లంపేటలో ప్రతి ఆదివారమూ పెద్దసంత జరుగుతుంది. పూజారి గుడికి వెళ్ళడమైనా తప్పవచ్చునేమో గానీ, మణవాళయ్య పుల్లంపేట సంతకు వెళ్ళడం తప్పదు. ఉదయాన్నే ఒక రెడ్డి పంతుల్ని కేకేసుక రమ్మంటాడు. "ఏమయ్యా అయ్యవారా! రేపు మా మడికలుపు తీయడానికి కూలీలొస్తారు. రెండు శేర్లు పొగాకు దుగ్గు తెచ్చి పెడతావా?" అంటాడు. ఒక నాయుడు బీడీ బండుల్, డజనగ్గిపెట్టెలు తీసుకరమ్మంటాడు. 'మా అబ్బోడికి దేవర పెట్టాల! నా బంగారు సామివి కదూ! నాలుగు టెంకాయలు తెచ్చిపెట్టు బాబూ!' అని ఒకావిడ బ్రతిమాలుకుంటుంది. చాకలి సుబ్బన్న అర్ధరూపాయికి బట్టల సోడా తెచ్చిపెడితే చాలునని గింజుకుంటాడు. జ్వరం నుంచి కోలుకుని పథ్యం పుచ్చుకుంటున్న కుమారుడి కోసం ఓ ఘరానా కుటుంబీకుడు డజను చీనీ పళ్ళు తెచ్చిపెట్టమంటాడు. ఇకపోతే నడిమింటి నాగలింగానికి ప్రతి ఆదివారమూ పావలా నశ్యం తెచ్చిపెట్టడం ఉల్లంఘించడానికి వీల్లేని రివాజు.

సంతంతా కలయతిరిగి, ఎవరెవరికి ఏయే వస్తువులు కావాలో అన్నింటినీ కొనుక్కుని, మళ్ళీ ఒకదానితో ఒకటి కలిసిపోకుండా పదిలం చేసుకుని మణవాళయ్య మల్లెలమడుగుకు తిరిగొచ్చేసరికి బాగా చీకటి పడిపోతుంది.

'కొబ్బరినూనె లేక తలదువ్వుకుని రెండు నెలలైంది. ఈ సంతలోనైనా తెచ్చారా, చేతులాడించుకుంటూ వచ్చేశారా?' అంటుంది తాయారు.

'తెచ్చేవాణ్ణే తాయారు! ఈ రోజు మోత ఎక్కువై పోయింది. ఇంకా భుజాలు నొప్పి పెడుతున్నాయనుకో! వచ్చేవారం తప్పకుండా తెస్తాను' అంటాడు మణవాళయ్య.

మల్లెలమడుగులో ఊరికి నడుమగా ఓ భజన గుడివుంది. అదెప్పుడో రెండుమూడు తరాల క్రిందట కట్టిన గుడి. దానికి మళ్ళూ, మాన్యాలు వున్నాయో లేవో ఆ దేవుడికే తెలియాలి. ఆ దేవుడి దీనావస్థను చూస్తుంటే మణవాళయ్యకు కడుపు తరుక్కుపోతుంది. గుడిలో దీపం వెలగకపోతే అతడికి తన పుట్టి ఏదో మునిగిపోయినట్టుంటుంది. అతడు ఇంటింటికీ వెళ్ళి ఈ వూరికిది తగదని మొరబెట్టుకుంటాడు. జగన్నాథుడైన రామచంద్ర మూర్తిపట్ల యింత నిరాదరణ వహించడం మంచిది గాదని మనవి చేసుకుంటాడు.

"వెళ్ళి ఎవరితో చెప్పుకోవాలో వాళ్ళతో చెప్పుకోవయ్యా! మా దగ్గరికొచ్చి ఏడుస్తావెందుకు?" అంటారు గ్రామ పౌరులు.

"అబ్బో! మన మొకరికి చెప్పగలిగినవాళ్ళమా? తెలియవలసిన వాళ్ళకు తెలియలేదనే అనుకోండి! మనం ఊరుకోవచ్చా? ఇంటికొక గరిటెడు నూనె పోస్తే నెలరోజులు గుళ్ళో దీపం పెట్టొచ్చునే? మొదట నేను మా యింట్లో పోసుకొస్తాను. ఆ తర్వాత మీరు పోయించండి. నేను గుళ్ళో దీపం పెడతాను. నాలుగు పువ్వులో, తులసీదళాలో తీసికొచ్చి పూజ చేస్తాను. ఇంత బెల్లం ముక్క నైవేద్యమిస్తాను. పాపం! అంతకన్నా దేవుడికేం కావాలి చెప్పండి?"

ఊళ్ళో ఎవరికైనా కష్టనష్టాలెదురైతే మణవాళయ్య వాళ్ళను గురించి దిగులు పడేవాడు. గుడిలో శ్రీరాముడి కెదురౌతున్న దురవస్థను గురించి ఆలోచిస్తూ కుమిలిపోయేవాడు. అలాంటి మణవాళయ్యకు గడచిన ఒకటి రెండేళ్ళనుంచి తనను గురించి తానే దిగులుపడవలసిన ఆవశ్యకత ఎదురైంది.

ఏంలేదు! ప్రతి ఉద్యోగికి ఉద్యోగ జీవితంలో ఎదురయ్యే సంఘటనే! యాభై ఎనిమిదేళ్ళొచ్చేసరికి రిటయిర్మెంటు పుచ్చుకోక తప్పదు.

గడువు దగ్గరికొచ్చేసరికి మిగిలిన జీవితం నిశ్చింతగా గడిచిపోవడానికిగాను ఏదైనా ఒక ఆసరా వుండడం అవసరం. కొందరికి భూములుంటాయి. కొందరికి డబ్బుంటుంది. కొందరికి చేతికెదిగి వచ్చిన కొడుకులుంటారు – ఏ దిక్కులేని వాడు మణవాళయ్య.

ప్రావిడెంటు ఫండులో ఎక్కువభాగం అప్పుగా తీసుకుని అతడు ఇద్దరు కూతుళ్ళకు పెళ్ళిచేశాడు. మిగిలినడబ్బు వెయ్యో, అయిదువందలో చేతికిరావచ్చు.

ఈ పాటి మూలధనంతో తాను కుటుంబాన్ని పోషించుకు రావడంతోనే సరిపోదు, యింకా యిద్దరు కూతుళ్ళకు పెళ్ళి చేయాలి. కొడుక్కు విద్యాబుద్ధులు చెప్పించాలి.

పగలంతా బాగా అలసిపోయివుంటాడు గనుక మణవాళయ్యకు రాత్రుల్లో పడుకోగానే నిద్రొస్తుంది. ఏ రాత్రి వేళప్పుడో అతడు వులిక్కిపడ్డట్టుగా మేలుకుంటాడు. భవిష్యత్తును గురించిన ఆలోచనలు 'ఝు' మ్మంటూ అతడి మనసు చుట్టూ ముసురుకుంటాయి. ఇక నిద్ర అంతటితో చెల్లు!

ఎందుకైనా మంచిదని అతడొకసారి స్వగ్రామం వెళ్ళొచ్చాడు. తండ్రి పోయాడు సరే. పెద్దన్నయ్యకూడా గతించాడు. చిన్నన్నయ్య ఏదైనా సలహా యిస్తాడేమోనని మణవాళయ్య ఆశ.

"ఒరేయ్ మణవాళయ్యా! ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ మల్లెలమడుగును విడిచిపెట్టొద్దు. ముప్పై అయిదేళ్ళుగా అక్కడే వున్నావు. నీ జీవశక్తినంతా ఆ వూరికే ధారపోశావు. కరణాన్నీ, మణేగారినీ మంచి చేసుకుని ఎక్కడైనా నాలుగెకరాల నేల పట్టా చేయించుకో! అదేమీ కుదురకపోతే మరేదైనా దారి చూపించమని ఊరిపెద్దలనే అడుగు. ఇంతకాలం ఊరిని నమ్ముకుని బ్రతికావు గదా, నీకు వాళ్ళేదైనా మార్గం చూపించక పోరు..." అన్నాడు చిన్నన్నయ్య.

ఆ ఆశనే గుండెలో దీపంలా వెలిగించి పెట్టుకుని, ఊళ్ళో పెద్దమనుషులందరినీ విడివిడిగా కదిపి చూచాడు మణవాళయ్య. అయిదారుగురు కలిసి వున్నప్పుడుగూడా ఈ ప్రస్తావన తీసుకొచ్చాడు.

చీకటిలోనుంచీ ఆశాకిరణం చొచ్చుకొని వచ్చినట్టుగా ఏ మారాజైనా ఒక మంచి మాట సెలవిస్తాడేమోనని ఎంతో ఆతురతగా వేచి వున్నాడు.

రిటయిరు కావడానికింక కొద్ది రోజులు మాత్రమే వ్యవధి వుందనగా ఒకనాటి సాయంకాలం బడినుంచీ యింటికి తిరిగొస్తున్నాడు మణవాళయ్య. భజన గుడిముంగిట కూర్చున్న భైరవయ్య గొంతెత్తి పిలిచాడు.

మణవాళయ్య పరుగే నడకగా వెళ్లి భజనగుడి ఎదుట నిలబడిపోయాడు.

"ఏమయ్యా, మణవాళయ్యా! నీకో మాట చెప్పనా?" అన్నాడు భైరవయ్య.

భైరవయ్య బాగా జరుగుబాటున్నవాడు. పైపెచ్చు నోరున్నవాడు. హైస్కూల్లో గూడా ఒకటి రెండేళ్ళు చదువుకుని అంతో ఇంతో డొక్కశుద్ధి వున్నవాడు. సాధారణంగా గ్రామంలో అతడి మాటకు తిరుగుండదు.

మణవాళయ్య ముఖంలో వెలుగుతెరలు విడిదిచేశాయి. కళ్ళల్లో కొత్త ఆశలేవో మిలమిలలాడాయి.

"చెప్పండి" ఉద్విగ్నుడైపోతూ అడిగాడు.

"చెబితే నువ్వు జడుసుకుంటావేమో! అయినా చెప్పేస్తున్నాను. నువ్వీ వూరికెంత బాకీపడి వున్నావో తెలుసా?"

మణవాళయ్య ముఖం వెలవెలపోయింది. నోట తడి ఆరిపోయింది. శిఖరం నుంచీ తల్లక్రిందులుగా అగాధంలోకి కూలిపోతున్నవాడిలా అతడు భైరవయ్య వైపు అయోమయంగా చూడసాగాడు.

చిత్తు కాగితంపైన అంకెలేవో గిలికి గిలికి ఫలితాంశం వచ్చేసినట్టుగా భైరవయ్య హఠాత్తుగా తల పైకెత్తాడు.

"నువ్వీ వూరికొచ్చి ఎంత కాలమైందో చెప్పగలవా?" భైరవయ్య ప్రశ్నించాడు.

"వచ్చే జూన్‌కు ముప్పై అయిదు నిండుతాయి..." మణవాళయ్య సమాధాన మిచ్చాడు.

"అప్పటికీ యిప్పటికీ జీతం పెరుగుదల?"

"దాదాపు యిరవై రెట్లదాకా పెరిగినట్టే లెక్క!"

"పోనీలే. సరాసరిగా నెలకు మూడువందలే ననుకుందాం. నెలల్లో గూడా కొన్ని తోసేసి నాలుగు వందలే లెక్కకు తీసుకుందాం. మూడొందల్ని నాలుగొందలతో గణిస్తే ఎంతొస్తుందో చెప్పనా? ఒక లక్షా యిరవైవేలు!..."

మణవాళయ్య ముఖంలో కత్తివేటుకి నెత్తురు చుక్కలేదు. భైరవయ్య మాత్రం చెప్పుకుపోతున్నాడు.

"ఇక్కడ మల్లెలమడుగంటూ ఒక వూరే లేదనుకో. ఆపైన ఒక బడికి సరిపడేటంత మంది పిల్లలు లేరనుకో - ఇంత డబ్బు కళ్ళజూచి వుండడం నీతరం గాదు. ఏమంటావు?"

మణవాళయ్య సజీవ మానవమూర్తిగాదు - వట్టి స్తంభీభూత శిలావిగ్రహం.

"అదేమిటయ్యా మహానుభావా! నీ వాలకం చూస్తుంటే అలాగే భూమిలోకి దిగబడి పోయేటట్టున్నావు! మరేం భయపడొద్దు. అప్పు చెల్లించమని నిన్నేమీ అడగడం లేదులే! విషయం నీకు తెలిసివుండడం కోసమని చెప్పాను. అంతేలే, వెళ్ళిరా!"

* * *

రిటైరైన మరునాటి ఉదయం మణవాళయ్య కాపురముండిన యింట్లో జనసంచారం లేదు. తాళం లేకపోవటంవల్ల ఎవరో తలుపు ముందుకు తోసి చూచారు. అయ్యవారి నట్టిల్లు అన్నమాటకు వ్యాఖ్యానప్రాయంగా యిల్లు సర్వశూన్యంగా వుంది. సకుటుంబంగా సామానులతో సహా అతడు రాత్రికి రాత్రెప్పుడో యిల్లు, వూరుకూడా వదిలిపోయి ఉంటాడని ఊహించుకోడానికి వీలయింది.

అయితే అతడెందుకలా వెళ్ళిపోయాడో, ఎక్కడికి వెళ్ళాడో, మిగిలి వున్న జీవిత కాలం ఎలా వెళ్ళదీస్తాడో ఆలోచించినవాళ్ళు లేరు.

♦ జ్యోతి దీపావళి సంచిక - 1977 ♦